

KOREYS VA O‘ZBEK FRAZEOLOGIK BIRLIKLARIDA “AYOL” KONSEPTINING LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILI

Azimova Parizod Azamat qizi,

*O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti
Koreys filologiyasi kafedrasida katta o‘qituvchisi
parizodaazimova3@gmail.com*

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada koreys va o‘zbek tillaridagi frazeologik birliklar (maqollar, matallar, idiomatik iboralar) asosida “ayol” konseptining lingvokulturologik xususiyatlari qiyosiy aspektida chuqur tadqiq etiladi. Tahlil jarayonida ayol obrazining ijobiy va salbiy semantik maydonlari, uning jamiyatdagi ijtimoiy-madaniy maqomi, tarixiy-diniy omillar (konfutsiylik falsafasi, islomiy qadriyatlar, patriarxal tuzum) ta’siri yoritiladi. Frazeologizmlar orqali shakllangan gender stereotiplari (mehribon ona, sabr-toqatli xotin, ayyor ayol, gapchi xotin va h.k.) ning lingvokognitiv va lingvomadaniy mohiyati ilmiy asosda ochib beriladi. Zamonaviy globallashuv va gender tengligi g‘oyalari ta’sirida frazeologik birliklarning semantik transformatsiyasi (passivlashuvi yoki qayta talqini) ham ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari tilshunoslik, madaniyatshunoslik va gender tadqiqotlari uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: frazeologizm, ayol konsepti, lingvokulturologiya, gender stereotipi, metafora, paremiologiya, koreys tili, o‘zbek tili, lingvomadaniyat, qiyosiy tahlil.

Abstract. This scientific article provides an in-depth comparative analysis of the linguocultural features of the concept of “woman” based on phraseological units (proverbs, sayings, and idiomatic expressions) in the Korean and Uzbek languages. The study examines the positive and negative semantic fields of the female image, its socio-cultural status in society, as well as the influence of historical and religious factors (Confucian philosophy, Islamic values, and patriarchal systems). The linguocognitive and linguocultural nature of gender stereotypes formed through phraseological units (such as the caring mother, the patient wife, the cunning woman, the talkative woman, etc.) is scientifically interpreted. The paper also explores the semantic transformation of phraseological units (their gradual obsolescence or reinterpretation) under the influence of globalization and gender equality ideas. The findings of the study have both theoretical and practical significance for linguistics, cultural studies, and gender research.

Keywords: phraseological unit, concept of woman, linguoculturology, gender stereotype, metaphor, paremiology, Korean language, Uzbek language, linguoculture, comparative analysis.

Аннотация. В данной научной статье проводится углублённый сравнительный анализ лингвокультурологических особенностей концепта «женщина» на основе фразеологических единиц (поговорок, пословиц и идиоматических выражений) в корейском и узбекском языках. В ходе исследования рассматриваются положительные и отрицательные семантические поля образа женщины, её социокультурный статус в обществе, а также влияние историко-религиозных факторов (конфуцианская философия, исламские ценности, патриархальный уклад). Раскрывается лингвокогнитивная и лингвокультурная сущность гендерных стереотипов, сформированных через фразеологизмы (такие как заботливая мать, терпеливая жена, хитрая женщина, болтливая женщина и др.). Также анализируется семантическая трансформация фразеологических единиц (их постепенное устаревание или переосмысление) под влиянием глобализации и идей гендерного равенства. Результаты исследования имеют теоретическую и практическую значимость для лингвистики, культурологии и гендерных исследований.

Ключевые слова: фразеологизм, концепт «женщина», лингвокультурология, гендерный стереотип, метафора, паремиология, корейский язык, узбекский язык, лингвокультура, сравнительный анализ.

Kirish. Til inson tafakkuri, madaniyati va ijtimoiy tajribasining eng muhim ifoda vositasi sifatida jamiyatning mental xaritasini, dunyoqarashini va qadriyatlar tizimini aks ettiradi. Har bir til o‘z sohiblarining ko‘p asrlik tajribasi, tarixiy rivojlanishi va madaniy xotirasini o‘zida mujassam etadi. Shu jihatdan, frazeologik birliklar (paremiyalar, idiomalari va turg‘un iboralar) tilning eng obrazli, metaforik va madaniy jihatdan boy qatlamlaridan biri bo‘lib, ular orqali xalqning dunyo haqidagi tasavvurlari, ijtimoiy munosabatlari va gender stereotiplari yorqin namoyon bo‘ladi. Frazeologizmlar barqarorlik, obrazlilik va ko‘chma ma‘no kabi xususiyatlari bilan nutqda tayyor holda qo‘llaniladi va milliy madaniyatning “semantik kodi” sifatida xizmat qiladi (Maslova, 2001; Rahmatullayev, 2008).

“Ayol” konsepti esa har qanday jamiyatda markaziy o‘rin tutuvchi murakkab ijtimoiy-madaniy fenomen hisoblanadi. U nafaqat biologik jinsiy belgi bilan, balki ona, turmush o‘rtog‘i, tarbiyachi, oila saqlovchisi va ijtimoiy subyekt sifatidagi ko‘p qirrali rollar bilan bog‘liqdir. Turli madaniyatlarda ayol konseptining ifodalanishi o‘sha xalqning diniy-falsafiy qarashlari (konfutsiylik, islom), ijtimoiy tuzilmasi (patriarxat) va tarixiy tajribasi bilan chambarchas bog‘liq. O‘zbek lingvomadaniyatida ona maqomi muqaddasligi (Jannat onalar oyog‘i ostida) ustuvor bo‘lsa, koreys tilida konfutsiylik ta‘sirida “ideal ayol” oilaviy rol bilan cheklangan (hyeonmo yangcheo – mehribon ona va dono xotin).

Mazkur tadqiqotning **asosiy maqsadi** – koreys va o‘zbek tillaridagi frazeologik birliklar negizida “ayol” konseptining lingvokulturologik xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilish, ijobiy/salbiy semantik maydonlarini aniqlash va zamonaviy transformatsiyasini ko‘rib chiqishdir. Tadqiqotning dolzarbligi gender tengligi, globallashuv va madaniy o‘zaro ta‘sir sharoitida tilning ijtimoiy ongini shakllantirishdagi rolini ochib berishidir.

Adabiyotlar tahlili. Linguokulturologiya fanining asoschilaridan V.V. Maslova (2001) frazeologik birliklarni “madaniyatning semantik kodi” deb ta‘riflab, ularning milliy dunyoqarashni aks ettirishini ta‘kidlagan. O‘zbek tilshunosligida Sh. Rahmatullayevning “O‘zbek tili frazeologik lug‘ati” (2008) va frazeologiyaning dolzarb masalalari bo‘yicha tadqiqotlar frazeologizmlarning lingvomadaniy xususiyatlarini o‘rganishga asos solgan. Ayol konsepti bo‘yicha o‘zbek maqollarida gender stereotiplari Djumaniyazova Z. ishlarida tahlil qilingan: “Bir ayolning makri qirq tuyaga yukdir”, “Uch ayol to‘rt g‘iybat” kabi iboralar salbiy obrazni ko‘rsatadi.

Koreys tilshunosligida paremiologik birliklar konfutsiylik falsafasi ta‘sirida o‘rganilgan. “Female Stereotyping and Gender Socialization through Proverbs” va koreys-o‘zbek qiyosiy tadqiqotlari (masalan, “Linguocultural Study Of Proverbs About Women In Korean And Uzbek”, 2025) ayol obrazining ijobiy (hyeonmo yangcheo) va salbiy (yeou gatda – ayyorlik) tomonlarini qiyoslagan. Ingliz va o‘zbek tillaridagi gender tadqiqotlari ham frazeologizmlarning gender diskriminatsiyasini ochib bergan. Mazkur adabiyotlar

asosida bizning tadqiqotimiz koreys va o‘zbek tillarini maxsus qiyosiy nuqtadan ko‘rib chiqadi va yangi empirik materiallarni jalb etadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlar qo‘llanildi:

• **Qiyosiy-tahliliy metod** – koreys va o‘zbek frazeologizmlarining semantik va pragmatik xususiyatlarini solishtirishda;

• **Tavsifiy-metodologik metod** – birliklarning lug‘aviy va ko‘chma ma‘nolarini izohlashda;

• **Lingvokulturologik va lingvokognitiv metod** – til birliklari orqali aks etgan madaniy qadriyatlar, gender stereotiplari va ijtimoiy omillarni aniqlashda;

• **Kontekstual va semantik tahlil** – frazeologizmlarning nutqiy qo‘llanishini kuzatishda.

Manbalar: “O‘zbek tili frazeologik lug‘ati” (Rahmatullayev), koreys paremiologik to‘plamlari, zamonaviy ilmiy maqolalar va empirik materiallar (maqollar to‘plamlari).

Tahlillar va natijalar. Frazeologik birliklar – tarkibiy jihatdan barqaror, semantik jihatdan yaxlit va ko‘chma ma‘noga ega til birliklari bo‘lib, ular nutqda tayyor holda ishlatiladi. Ularning asosiy belgilari: barqarorlik (komponentlar o‘zgarmasligi), obrazlilik (metafora, metonimiya, timsol), ko‘chma ma‘no (lug‘aviy ma‘nodan farqli semantik qatlam). Frazeologizmlar milliy madaniyatning “akkumulyativ” funksiyasini bajaradi va inson obraziga oid birliklar gender stereotiplarini mustahkamlashda muhim rol o‘ynaydi. “Ayol” konsepti lingvokulturologiyada obraz (ona, xotin), tushuncha (mehribonlik, itoatkorlik) va qadriyat (oilaviy sadoqat) komponentlaridan iborat bo‘lib, frazeologizmlar orqali jamiyatning ijtimoiy ongini shakllantiradi.

O‘zbek frazeologiyasida ayol obrazi ko‘pincha ijobiy konnotatsiya bilan ifodalanadi va oila markazida turadi. Asosiy misollar:

- “Ona yuragi” – cheksiz mehr va fidoyilik ramzi;
- “Uy farishtasi / Ro‘zg‘or farishtasi” – ayolning oiladagi muqaddas o‘rni, tinchlik va farovonlik timsoli;
- “Sabr kosasi to‘lgan” – sabr-toqat va chidamlilik belgisi;
- “Jannat onalar oyog‘i ostida” – ona maqomining diniy-axloqiy yuksakligi (Islomiy qadriyat ta‘siri);
- “Yaxshi xotin – uy bo‘stoni” – ayolning oilani gullatish qobiliyati.

Bu birliklar o‘zbek lingvomadaniyatida ona va xotinlik maqomini ulug‘laydi, milliy urf-odatlar (oilaviy qadriyatlar) bilan bog‘liq.

Ayrim frazeologizmlar patriarxal munosabatlarni aks ettirib, salbiy stereotiplarni mustahkamlaydi:

- “Ayolning aqli sochida / uning go‘zalligida” – intellektual zaiflik stereotipi;
- “Bir ayolning makri qirq tuyaga yukdir” – ayyorlik va hiyla timsoli;
- “Uch ayol to‘rt g‘iybat” – ortiqcha nutq faolligi va g‘iybat;
- “Gapchi xotin / Injiq ayol” – hissiy beqarorlik va nutqiy faollik salbiy baholanishi;

- “Ersiz xotin – boshvoqsiz xotin” – erkakka qaramlik stereotipi.

Bu iboralar tarixiy-patriarxal jamiyat mahsuli bo‘lib, gender tengsizligini til orqali saqlab qoladi.

Koreys frazeologiyasi konfutsiylik qadriyatlari (hyo – hurmat, yeol – sadoqat) ta’sirida shakllangan:

- **현모양처 (hyeonmo yangcheo)** – ideal ayol: mehribon ona va dono turmush o‘rtog‘i, oilani saqlovchi va tarbiyachi;

- **어머니의 사랑 (eomeoniui sarang)** – ona mehrining cheksizligi va fidoyiligi;

- Oilaviy sadoqat va ichki tinchlikni ulug‘lovchi boshqa birliklar (masalan, ayolning oiladagi “yer” roli – barqarorlik ramzi).

Ayol oilaviy rol markazida turadi, jamiyat uchun “ichki kuch” sifatida qadrlanadi.

Salbiy obrazlar ham kuchli:

- **여우 같다 (yeou gatda)** – ayyorlik va makkorlik timsoli (fox-like);

- **말이 많다 (mari manhta)** – ortiqcha gapirish, nutqiy faollik;

- **암탉이 울면 집안이 망한다** – “agar tovuq (ayol) qichqirsa, uy xarob bo‘ladi” – ayolning rahbarlik qilishi salbiy;

- **여자는 땅이고 남자는 하늘이다** – “ayol – yer, erkak – osmon” (ayol past, erkak yuqori);

- “Ayol uch kun tepilmagan bo‘lsa, tulki bo‘lib qoladi” (zo‘ravonlikni oqlovchi ibora).

Bu iboralar konfutsiylik patriarxati ta’sirida shakllangan va ayolni ikkinchi darajali mavqega qo‘yadi.

O‘xshash jihatlar:

- Har ikki madaniyatda ayol, ayniqsa ona maqomida ulug‘lanadi (mehr, sabr, sadoqat);

- Nutq faolligi va “ayyorlik” salbiy baholanadi;

- Oilaviy rol markaziy o‘rin tutadi; gender stereotiplari patriarxal tuzumdan kelib chiqadi.

Farqli jihatlar:

- Koreys tilida ayol konsepti konfutsiylik falsafasi (hierarxiya, ichki rol) bilan uzviy bog‘liq;

- O‘zbek tilida milliy urf-odatlar, islomiy qadriyatlar (ona muqaddasligi) va Turkic an’analar ustuvor;

- O‘zbek frazeologiyasida ayolning “makr”i kuchliroq metaforik ifodalansa, koreysda “hayvoniy” (tovuq, tulki) solishtirishlar ko‘proq.

Globalashuv, feminist harakatlar va gender tengligi siyosati (O'zbekistonda gender strategiyasi, Koreyada #MeToo) ta'sirida stereotipik frazeologizmlar passivlashmoqda yoki qayta talqin qilinmoqda. Masalan, "ayolning aqli sochida" iborasi hazil yoki tanqidiy kontekstda ishlatilmoqda. Zamonaviy til muhitida ayol konsepti quyidagi yangi sifatlarda namoyon bo'lmoqda: mustaqil ijtimoiy subyekt, kasbiy rivojlangan individ, faol kommunikativ ishtirokchi. Biroq an'anaviy frazeologizmlar madaniy xotirada saqlanib qolmoqda va ijtimoiy ongini sekin o'zgartirmoqda.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, frazeologik birliklar jamiyatdagi gender stereotiplarini shakllantirish va mustahkamlashda muhim lingvokulturologik vosita hisoblanadi. Koreys va o'zbek frazeologizmlari ayol obrazini ko'p qirrali tarzda – bir tomondan idealizatsiya qilingan (mehribon ona, oila saqlovchisi), ikkinchi tomondan stereotiplashtirilgan (zaif, ayyor, nutqiy faol) shaklda aks ettiradi. O'xshashliklar madaniy universallar (oilaviy qadriyatlar) bilan, farqlar esa tarixiy-falsafiy omillar (konfutsiylik vs. islomiy-turkik an'analar) bilan izohlanadi.

Zamonaviy transformatsiyalar natijasida stereotiplar asta-sekin o'zgarib, ayol konseptining yangi modeli – tenglik, mustaqillik va ijtimoiy faollikka asoslangan model shakllanmoqda. Frazeologik birliklarni lingvokulturologik jihatdan o'rganish nafaqat til tizimini, balki jamiyatning ijtimoiy ongini ham chuqurroq anglash imkonini beradi. Kelajak tadqiqotlari uchun boshqa tillar (ingliz, fransuz) bilan kengaytirilgan qiyosiy tahlil tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Maslova V.V. Lingvokulturologiya. – M.: Akademiya, 2001.
2. Rahmatullayev Sh. O'zbek tili frazeologik lug'ati. – Toshkent, 2008.
3. Djumaniyazova Z.N. O'zbek xalq maqollarida ayol obrazining ifodalanishi // Ilmiy konferensiya materiallari. – Urganch, 2023.
4. Kim K.H. va boshq. Female Stereotyping and Gender Socialization through Proverbs and Idioms: A Comparative Study of Malaysia and Korea // Asian Women. – 2019. – Vol. 35. – No. 3.
5. Nurmuhhammadov Y.Sh. Frazeologiyaning dolzarb masalalari. – Samarqand, 2023.
6. Hikmatovna A.S. Gender representation in proverbs // American Journal of Applied Science and Management. – 2026.
7. Park E.H. Men and Women Described in Korean Proverbs // Sociolinguistic Journal. – 2009.
8. "Linguocultural Study Of Proverbs About Women In Korean And Uzbek" // International Journal of Language and Linguistics. – 2025.
9. Teliya V.N. Frazeologiya va madaniyat. – M., 1996.